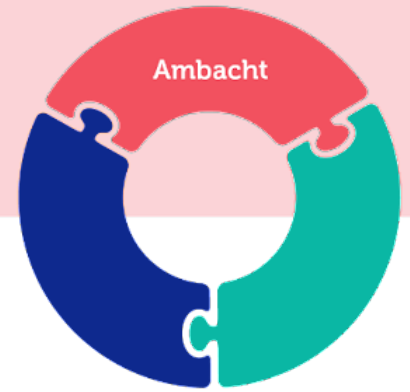

COÖPERATIEF LEREN

Hoe te beginnen met cooperatief leren?

- J. Geleijnse

De laatste jaren is coöperatief leren populair geworden. Wat is coöperatief leren? Onder coöperatief leren verstaan Alkema, Tjerkstra, Kuipers en Lindhout (2011, p. 206)

“Leren dat plaatsvindt in een onderwijsleersituatie waarin de lerende in interactie met één of meer actoren onder gedeelde verantwoordelijkheid een leertaak uitvoert met een gemeenschappelijk doel of product dat alle betrokkenen willen bereiken of maken”.

Kenmerken coöperatief leren

Het coöperatief leren kenmerkt zich doordat de lerende niet alleen verantwoordelijk is voor zijn eigen leren maar ook voor de gezamenlijk gestelde doelen.

Op de andere kaart coöperatief leren is te lezen aan welke voorwaarden coöperatief leren moet voldoen en hoe het komt dat bij coöperatief leren er meer dan bij een ‘gewone’ les wordt geleerd.

Deze kaart gaat over hoe je start met coöperatief leren in de praktijk. Hoe te beginnen met cooperatief leren?

Coöperatief leren vraagt voorbereiding. Van belang is eerst vast te stellen welke inhoud er hoort bij de les. Naar aanleiding daarvan stel je doelen op. Bij een coöperatieve les worden op twee gebieden doelen geformuleerd.

Coöperatief leren ondersteunt namelijk twee soorten doelen: • inhoudsdoelen • sociale doelen (Förre, Kenter & Veenman, 2008).

Een voorbeeld van een inhoudelijk doel is “De leerlingen kunnen hoofd- en bijzaken in een artikel onderscheiden”.

Een voorbeeld van een sociaal doel is “De leerlingen kunnen met elkaar zachtjes overleggen over het artikel en komen tot een gezamenlijk antwoord”. Hierbij is het van belang de samenwerkingsvaardigheden niet te onderschatten en deze goed in kaart te brengen. Vaak wordt verondersteld dat deze vaardigheden aanwezig zijn en missen de sociale doelen of zijn ze te hoog gegrepen. Daarom is het van belang ook voor de sociale doelen de beginsituatie goed in kaart te brengen. Onderaan deze kaart staan samenwerkingsvaardigheden onderverdeeld in drie niveaus.

Dan worden de coöperatieve werkvormen die hierbij passen uitgekozen. Hierbij wordt gekeken naar de vijf basiskenmerken:

- positieve wederzijdse afhankelijkheid
- individuele verantwoordelijkheid
- directe interactie
- samenwerkingsvaardigheden
- evaluatie van het groepsproces (zie kaart Coöperatief leren).

En deze vijf kenmerken worden zoveel mogelijk vormgegeven, want hoe beter deze kenmerken in de les verwerkt worden des te groter de kans dat de les een succes wordt.

Coöperatieve werkvormen

Er is een onderverdeling te maken tussen werkvormen (structuren) waarbij gebruik wordt gemaakt van tweetallen, groepjes of vormen waarbij leerlingen gaan bewegen door de klas of vormen waarbij leerlingen gaan opstaan (Förrer, Kenter & Veenman, 2008). Het beste kun je starten met het werken in tweetallen. Dit is overzichtelijk en laagdrempelig in het kader van de samenwerkingsvaardigheden.

Van belang is de werkvorm/structuur geleidelijk aan te leren:

1. Eerst worden de stappen van de werkvorm toegelicht.
2. Dan volgt een voorbeeld (demonstratie)
3. Daarna wordt gecontroleerd of de stappen begrepen zijn.

Herhaalde instructie over de stappen is vaak nodig en gebruik dus een werkvorm ook meerdere keren zodat deze kan inslijpen. Vergeet niet de koppeling te maken met het inhoudelijke doel.

De coöperatieve werkvormen zijn toe te passen in elke fase van de les. De ene vorm leent zich beter voor oriëntatie terwijl de andere vorm beter past bij de begeleide inoefening (Förrer, Kenter & Veenman, 2008).

Teams

Bij coöperatief leren zijn teams een belangrijke bouwsteen. Hierbij is het verstandig volgens Kagan (2010) te kiezen voor teams van vier leerlingen. Een viertal heeft een aantal voordelen: teams van vier kunnen makkelijk verdeeld worden in tweetallen, er valt niemand buiten de boot (wat bij drie vaak wel het geval is), er is meer variatie mogelijk (zie

hieronder tussen schouder- en oogmaatje) en de communicatielijnen zijn dubbel zo groot.

Bij coöperatief leren wordt er vaak gebruikt gemaakt van de termen 'schouder- en oogmaatje'. Een schoudermaatje is degene naast wie je zit en het oogmaatje zit aan de overzijde. Een andere term die hierbij hoort gaat over het niveau van met elkaar overleggen, namelijk de 'lineaalstem'. Dit betekent dat het geluid over 30 cm. afstand te horen is en niet verder. Een ander niveau is de fluisterstem, die vaak in tweetallen wordt gebruikt.

In verband met het werken in oog- en schoudermaatjes is het verstandig niet alleen na te denken over de vorming van de groepen, maar ook over hoe ze in dit viertal gaan zitten. Kagan (2010) pleit hierbij voor heterogene teams zodat er voor iedereen goed te leren valt. Dit geldt in elk geval voor de basisteams. Soms kunnen er bijvoorbeeld bij een project ook op andere manieren teams gemaakt worden, te weten: willekeurige, door de leerlingen zelf gekozen en homogene teams. Eén en ander is ook afhankelijk van andere zaken volgens Förrer, Kenter en Veenman (2008), zoals beschikbare materiaal, interactie die je nastreeft tussen de leerlingen, ervaring van de leerlingen om samen te werken, duur van de les en de ruimte van het klaslokaal.

Teambouwers

Omdat het werken in teams een belangrijke schakel is bij het coöperatief leren zijn er ook structuren (werkvormen) bedacht die de teamvorming verhogen; teambouwers. Naast het bedenken van een teamnaam, een yell en een handdruk zijn er teampuzzels, teamactiviteiten waarbij ze echt elkaar moeten vertrouwen en samenwerken

(bijvoorbeeld je achterover laten vallen terwijl dan je team je moet opvangen), activiteiten waarbij ze hun waarden en normen toelichten en activiteiten waarbij ze samen een eindproduct gaan ontwikkelen (werkstuk bijvoorbeeld). Johnson en Johnson (1991) noemen dit basisgroepen en deze teams wisselen bijvoorbeeld na een vakantie (dus na 6-8 weken).

Daarnaast onderscheiden zij nog de formele coöperatieve groepen die enkele lessen samenwerken en de informele die ad-hoc voor een activiteit worden samengesteld. Verder is het van belang dat er een goede sfeer in de klas heerst omdat er regelmatig met andere leerlingen wordt gewerkt en daarvoor zijn er 'klasbouwers' bedacht. Daarbij is het leren kennen van elkaar van belang (zoek iemand die..), samen regels opstellen en handhaven, activiteiten ondernemen met de gehele groep (feest, hulp) en groepsprojecten (Kagan, 2010). Förrer, Kenter en Veenman (2008) raden aan in het begin klasbouwers één keer per week en teambouwers twee keer per week te doen. Dit omdat ze leuk zijn voor de leerlingen, gemakkelijk te organiseren en los staan van de leerstof en dus goed ter afwisseling te gebruiken zijn. Een doel bij coöperatief leren is dan iedere leerling met elke andere leerling kan samenwerken, zodat uiteindelijk het leren wordt verhoogd.

Rol van de leerkracht.

Door het werken in de teams tijdens de lessen is de rol van de leerkracht anders. Naast het managen van de teams heeft de leerkracht tijd over voor het individueel begeleiden van leerlingen op de inhoudelijke doelen. Het eerste belang is het coachen en begeleiden van de groepen. Hierbij heeft de leerkracht een

kijkwijzer voor handen met vier elementen: GIPS (Kagan, 2010).

- Is de deelname ongeveer Gelijk?
- Kan elke leerling aangesproken worden op zijn Individuele prestatie?
- Levert het succes voor de één ook voordelen voor de ander op en is er dus sprake van Positieve wederzijdse afhankelijkheid?
- Zijn er veel leerlingen in de klas Simultaan bezig; gelijktijdig en actief?

Management.

De leerkracht zal een goed stilteteken moeten gebruiken, omdat het vaak rumoerig is door het samenwerken. Naast een stilteteken heeft de leerkracht nog meer tot zijn beschikking. Hij kan gebruik maken van rollenkaarten (Kagan, 2010), zodat een leerling precies weet wat hij moet doen (zie figuur 2). Ook deze rollen zal de leerkracht de leerlingen moeten aanleren (Förrer, Kenter & Veenman, 2008).

Ook kan hij gebruik maken van 'klaaropdrachten'. Deze kunnen zowel individueel als per team ingezet worden. Voorbeelden hiervan zijn hersenbrekers, schrijf een liedje over de leerstof, vrij lezen, e.d.. Voor het gebruik van materialen kan per team een teambak beschikbaar worden gesteld. Conclusie Het leren wordt door de coöperatieve werkvormen bevorderd doordat kinderen veel gelegenheid hebben tot actief taalgebruik (denken en vragen stellen), ze een goed voorbeeld kunnen overnemen, leerlingen bij de les worden gehouden door elkaar, ze eerder iets durven vragen (dit stimuleert ook het zelfvertrouwen) en leerlingen van elkaar leren (de voorkennis van een ieder wordt benut). Coöperatief leren vraagt voorbereiding willen deze voordelen goed tot uiting komen.

Literatuur: Alkema, E & Tjerkstra, W. (2011). Méér dan onderwijs. Assen; Van Gorcum. Förrer, M., Kenter, B. & Veenman, S. (2008). Coöperatief leren. Amersfoort; CPS. Johnson, D. & Johnson, R. (1994). Learning together and alone, cooperative, competitive, and individualistic learning. Needham Heights, MA: Prentice-Hall. Johnson, D., Johnson, R. & Smith, (1998). Cooperative learning returns in the college. Change July 1998. Verkregen via <http://www.ce.umn.edu/~smith/docs/CLReturnstoCollege.pdf>. Kagan, S. (2010). Coöperatieve leerstrategieën. Vlissingen; Bazalt.